

БІБЛІОТЕКА  
Комунального закладу  
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»  
Харківської обласної ради

# АФГАНІСТАН: подвиг, трагедія, пам'ять...



до Дня вшанування учасників бойових дій  
на території інших держав

*Бібліографічний огляд*

Харків  
2017

Відповідно до Указу Президента України від 11.02.2004 року цей день в нашій державі – **День вшанування учасників бойових дій на території інших держав**. Він приурочений до річниці виведення військ колишнього СРСР з Афганістану, річниці закінчення тієї неоголошеної війни, яка тривала майже 10 років.

*АФГАНІСТАН, твоя війна – це сльози,  
братів, сестер і ледь живих батьків,  
жахлива спека і страшні морози,  
навіки в пам'яті відважних юнаків.*

**Афганістан.** Ісламська країна. Після другої світової війни залишався однією з найбільш відсталих країн світу. Зараз мало хто знає, що ж насправді відбувалося тоді в Афганістані.

17 лютого 1973 року стався державний переворот, повалено монархію і проголошено республіку. Були запропоновані реформи в економіці, але вони не здатні були суттєво вплинути на життя народу. Обстановка в країні була вкрай тяжкою і погіршувалась щомісяця. Одним із головних завдань уряду країни було будівництво цивільних об'єктів, налагодження мирного життя, перекриття каналів торгівлі наркотиками. Звичайно, що для цього необхідно було не дати лідерам душманських банд-формувань творити безчинства у своїх «феодальних» володіннях.

27 квітня 1978 року під керівництвом групи офіцерів, членів народно-демократичної партії було здійснено державний заколот. Цей день став початком повороту країни до соціалізму. Основна маса населення не прийняла нового режиму, який почав проводити радикальні реформи без урахування економічної відсталості, традицій і звичаїв народу. Однак він знайшов підтримку радянського керівництва яке вбачало в Афганістані новий об'єкт для поширення свого впливу. Рішення ввести радянські війська до Афганістану було ухвалено 12 грудня 1979 року на засіданні Політбюро ЦК КПРС і оформлено секретною ухвалою ЦК КПРС.

Офіційна мета введення була – запобігти загрозі іноземного військового втручання. Як формальну підставу Політбюро ЦК КПРС використовувало неодноразові прохання керівництва Афганістану про військову допомогу.

Угруповання, яке офіційна радянська пропаганда називала винятково Обмеженим контингентом радянських військ (рос. ОКСВ), опинилося безпосередньо втягнутим у громадянську війну, що розгорялася в Афганістані, і стало її активним учасником та головним збудником.

Бойові дії в Афганістані продовжувалися з 25 грудня 1979 р. по 15 лютого 1989 р. Із самого початку війна прийняла затяжний характер.

Кращі солдати з елітних підрозділів були кинуті на боротьбу з моджахедами й душманами. Крім того, воювати радянським воїнами довелося зі значною частиною місцевого населення. Прорадянський уряд Кармаля, а потім і Наджібулли застосовували силові методи збереження влади.

Місцеві жителі, фанатично охороняючи свою свободу, сприйняли подібні акції як спробу її обмежити. Уміла пропаганда опозиції посилювала пожежу громадянської війни. Складність проведення військових операцій полягала в



особливій специфіці країни: населення обрало партизанський варіант протистояння й виявилось добре озброєне. Крім того, афганці з дитинства вправлялися у володінні холодною й вогнепальною зброєю, хоча й не мали достатніх знань у тактиці й стратегії ведення бойових дій.

Погіршувала ситуацію також військова допомога повстанцям із боку США, Пакистану, Єгипту, Ірану, а також Саудівської Аравії й навіть КНР.



Європейські держави направляли в регіон новітні типи зброї з метою їх випробування й демонстрації, прикриваючи свої справжні цілі розмовами про підтримку вільної нації.



Кожному з радянських військовослужбовців казали, що він має захищати південні рубежі Батьківщини, бо американці вже готувалися самі ввійти в Афганістан, і якби СРСР їх на випередив, то мав би великі проблеми – ворожі радарні установки безперешкодно б

зондували ядерний щит країни.

У результаті більш ніж дев'яти років запеклих боїв, що спричинили колосальні людські, економічні та моральні витрати, військовий контингент так і не домогся скільки-небудь істотного результату. Афганістан, за словами окремих політологів, став «чорною дірою», яка з неймовірною швидкістю поглинала мільйони радянських рублів і тисячі людських життів. У війни безжальні очі, у війни свій рахунок, своя безжальна арифметика.

Учасниками афганської війни були понад 160 тисяч вихідців із України, з яких 3432 не повернулись до рідних домівок, а 72 зникли безвісті або потрапили в полон. 2729 матерів втратили своїх синів, 505 молодих жінок стали вдовами, а сиротами – 711 дітей. Понад вісім тисяч військовослужбовців отримали на війні важкі поранення, а 3560 стали інвалідами. Такими сумними були наслідки тієї війни, яка стала важким іспитом і трагедією для сотень тисяч людей в Україні. Для всіх, хто безпосередньо перебував на афганській землі, і для тих, хто безмежно довгими та тривожними днями і ночами чекав вдома повернення своїх синів, чоловіків, батьків, коханих, друзів.



Точне число загиблих у війні афганців – невідоме. Наявні оцінки коливаються від 1 до 2 млн. чоловік.

15 лютого 1989 року в другій половині дня Афганістан покинули радянські прикордонники, які вийшли із країни буденно й непримітно. У Термезі та Кушці солдатів, що виходили з Афганістану, зустрічали в основному їхні рідні й близькі, а також численні кореспонденти. Ніхто з керівників країни навіть не вважав за



потрібне бути присутніми при поверненні на Батьківщину своїх солдатів, чим продемонстрували байдужість до них і до армії.

Вирушаючи з Афганістану, армія забирала із собою... всі встановлені в місцях загибелі (самими солдатами) скромні обеліски полеглим товаришам, щоб над їхньою пам'яттю не глумилися душмани.

Так закінчилася ця важка й довгі роки засекречена війна в Афганістані.

Про останню війну Радянського Союзу написано багато книг і документальних і літературно-художніх. Частина з них ми представили на нашій виставці. Книги знаходяться на абонементі бібліотеки і їх можна отримати в користування. Хочу звернути увагу на деякі з них:



### Алексиевич С. Цинковые мальчики

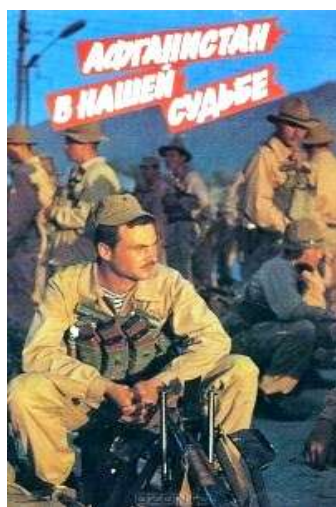
/ С. Алексиевич. — Москва : Молодая гвардия, 1991. — 172 с.

Без цього роману вже неможливо уявити історію афганської війни й останніх років радянської влади. На його сторінках розкрито правдиві життєві сюжети про війну у спогадах тих, чиї життя розділилися на до і після. Книга просякнута горем матерів «цинкових хлопчиків», які прагнули дізнатися правду про те, як і за що воювали та гинули в Афгані їхні сини. Але, дізнавшись цю правду, багато з них вжахнулися і відмовилися від неї.

Виданий 1989 року, роман став третім твором з циклу «Голоси Утопії». Він спричинив ефект розірваної бомби, адже розказана солдатами та їхніми матерями правда цілковито відрізнялася від загальноприйнятої радянської версії. Книгу Світлани Алексієвич 1992 року судили в Білорусі «за наклеп» — чинним судом, із прокурором, громадськими обвинувачами та «групами підтримки» у владі та пресі. Матеріали цього ганебного процесу також вміщено в нову редакцію «Цинкових хлопчиків». У 2015 році стала лауреатом Нобелівської премії з літератури. Роман здобув широку світову популярність, його перекладено понад 20 мовами.

**Афганістан болит в моей душе...**: воспоминания, дневники советских воинов, выполнявших интернациональный долг в Афганистане / лит. запись Петра Ткаченко. – Москва : Молодая гвардия, 1990. — 255 с.

Редакція «Молодої гвардії» звернулась до учасників афганської війни з проханням надіслати документальні свідчення, спогади, щоденники, світлини радянських воїнів, рідних та друзів загиблих. Спогади «афганців» формуються в реальну картину цієї незвичної та трагічної для нашого народу війни, підіймають багато проблем фізичної та моральної реабілітації воїнів.



**Афганистан в нашей судьбе.** — Москва : Агенство печати «Новости», 1989. — 166 с.

Це збірник-роздум багатьох авторів про війну тих, хто приймав участь у воєнних діях і тих, хто не мав до неї ніякого відношення. Яким чином Афганістан ввійшов в долю кожного? Наприклад, рядовий Ігор Захаров розповідає : «мав велике бажання потрапити туди бо нам говорили про необхідність війни, загрозу південному кордону Союзу. Про саму війну замислився тільки в Афгані і зрозумів, що є велика дистанція між словом

і ділом не тільки в окремих людей, а й в суспільстві в цілому і навіть у політиці держави».

**Афганская война : как это было** : фотоальбом / текст А. А. Проханов, спецсъёмка А. И. Геращенко, сост. Ю. В. Платонов, худож. С. Д. Алексеев. – Москва : Планета, 1991. – 280 с.



Ця війна була не схожа ні на яку іншу війну. У неї були свої засоби, свої періоди, своя стратегія і тактика. Якою була ця війна в уяві художника, якою він бачив цю війну? Як її зрозумів? Ця книга про те, якою цю війну побачив відомий письменник-публіцист Олександр Проханов. До неї увійшли уривки із його розповідей, повістей та романів. У них і фотографіях найголовніше – люди, солдати, генерали и офіцери, яких він вшановує.

**Боровик А. Г. Афганистан. Еще раз про войну** : художественно-документальное издание / А. Г. Боровик. — Москва : Международные отношения, 1990. – 256 с.

Ця книга не залишить нікого байдужим. Її автор відомий журналіст Артем Боровик, який неодноразово знаходився в журналістських відрядженнях у Афганістані. До неї увійшли дві документальних повісті – «Зустрінемося у трьох журавлів» та «Прихована війна». Перша з них побачила світ у 1987 році, вона викликала гарячий відгук у читачів, була нагороджена премією та друкувалася за кордоном. Друга ж повість розповідає про завершувальний етап виведення радянських військ з Афганістану, а також про нелегкі долі воїнів-«афганців». Автор не претендує на всесторонній показ



війни або якихось значних подій пов'язаних з нею. Це розповідь про те тому, що людина робить на війні і що війна робить з ним, про долю «афганців».



**Дынин И. М. После Афганистана : «афганцы» в письмах, документах, свидетельствах очевидцев / И. М. Дынин.** — Москва : Профиздат, 1990. — 144 с.

Ця книга буде цікавою всім, кому не байдужі нелегкі долі «афганців». В основу своєї розповіді очевидець подій, які відбувались на багатостраждальній афганській землі; військовий публіцист Іван Михайлович Динін поклав документальні факти і листи, свідчення воїнів-інтернаціоналістів, які повернулись додому, а також особисті спостереження, які знову і знову заставляють задуматись над проблемами морального здоров'я нашого суспільства.

**Ляховский А. А. Тайны афганской войны** / А. А. Ляховский, В. И. Забродин. — Москва : Планета, 1991. — 376 с., ил.

Автори книги – військові: полковник Олександр Антонович Ляховський і підполковник Забродін В'ячеслав Михайлович. Їхня праця – це спроба осмислення деяких причин, що привели до розвитку конфлікту в республіці Афганістан. Це суто документальна розповідь про події 1979 року на основі секретних і службових матеріалів.



**Моисеенко И. А. Сектор обстрела : повесть / И. А. Моисеенко.** — Киев : Украина, 2006. — 160 с.

Повість українського поета і прозаїка, очевидця і учасника війни в Афганістані. Йому самому довелося відчувати, що таке війна в чужій країні, пережити біль втрати бойових товаришів. Його повість відтворює епізоди війни. Герої твору



постають не лише виконавцями, гвинтиками військової машини, а й особистостями, які замислюються над безглуздістю всього, що пов'язано з поняттям «війна».

Знайомство з цими книгами допоможе знати більше про трагічний період нашого суспільства і більш поважно ставитися до воїнів-афганців які живуть и працюють поряд з нами. А загиблим на афганській землі віддавати належну честь і пам'ятати...

